Kulturutskottets betänkande 1977/78:13

med anledning av motion om inventering av byalag

Motionen

I motionen 1976/77:193 av Börje Stensson (fp) yrkas att riksdagen hos regeringen begär att länsantikvarieorganisationen får i uppdrag att genomföra en inventering av byalagen från i motionen anförda synpunkter.

De nu existerande byalagen (bysamfälligheterna) kan anses vara kvarlevor från tiden före det laga skifte som påbörjades i mitten av 1800-talet och som i grunden förändrade jordbrukarnas och byarnas förhållanden. Även sedan varje gårds egendom i möjligaste mån sammanförts till en enhet, fanns i många byar kvar egendom som inte skiftades utan förblev byns gemensamma tillhörighet. Det kan ha varit fråga om mark, fiskevatten, fastigheter o. d. Därtill kommer genom århundraden sammanbragta handlingar såsom protokoll, bykartor och skifteshandlingar.

Av motionen framgår att det har bedrivits och fortfarande förekommer en omfattande forskning kring de gamla byalagen. Trots det saknas, anför motionären, – såvitt kunnat utrönas – en översikt över byalag, vilka fungerar på det gamla sättet. Enligt hans mening måste det ur kulturhistorisk synvinkel vara av stort intresse att man registrerar både reellt och formellt fungerande byalag. Motionären fäster särskild vikt vid att byalagens oersättliga egendom av gamla skifteshandlingar och övriga handlingar tas till vara och förvaras på ett tillfredsställande sätt.

I motionen föreslås att frågan om registrering och förvaring av byalagens handlingar tas upp till behandling. Då lantmäterikontoren i länen torde ha skifteshandlingar från alla byar, finns enligt motionen en utgångspunkt för arbetet. Enligt motionären har säkerligen även fackmän knutna till riksantikvarieämbetet, Nordiska museet och länsantikvarieorganisationen sysslat med dessa frågor liksom hembygdsforskare och hembygdsföreningar. Syftet med motionen är att få till stånd en utbyggnad och systematisering av detta arbete.

Utskottet

Byalag och andra bysamfälligheter var tidigare ett karaktäristiskt inslag i det svenska samhället. Byalagen var väl organiserade och innebar bl. a. en nära samverkan mellan medlemmarna. Denna äldre organisation splittrades och upplöstes i stor utsträckning under 1800-talets lopp med resultat att den gamla byn som samhällsform och därmed också dess traditioner i huvudsak försvann.

I motionen 1976/77:193 påpekas att det alltjämt finns byalag som fungerar i reell eller formell mening. De handlingar av olika typ, såsom protokoll, bykartor och skifteshandlingar, som hopbragts av byalagen under långa tider utgör en viktig källa till kunskap om det gamla bysamhället och är av stort intresse för forskningen. I motionen föreslås att reellt och formellt fungerande byalag registreras och att frågan om förvaring av byarnas handlingar tas upp till övervägande.

Det är ett självklart önskemål att de handlingar som åsyftas i motionen förvaras på ett betryggande sätt och att de kan utnyttjas av hembygdsforskare, folklivsforskare m. fl. Utskottet har från riksarkivet inhämtat att landsarkiven mottagit och kontinuerligt mottar byalagsarkiv. De sju landsarkiven har enligt sin instruktion även att på begäran, i den mån det kan ske, tillhandagå enskilda med råd i arkivfrågor.

Utskottet har erfarit att en registrering av byalagen och en inventering av deras handlingar skulle innebära ett omfattande och kostsamt arbete. Det ankommer på de kulturvårdande myndigheterna och berörda museer, närmast Nordiska museet och länsmuseerna, att initiera en sådan inventering av byalag om detta bedöms angeläget i jämförelse med andra projekt. Utskottet avstyrker motionen 1976/77:193.

Utskottet hemställer

att riksdagen avslår motionen 1976/77:193.

Stockholm den 22 november 1977

På kulturutskottets vägnar
GEORG ANDERSSON

Närvarande vid ärendets slutbehandling: Georg Andersson (s), Per Olof Sundman (c), Ingemar Leander (s), Åke Green (s), Ingegärd Frænkel (fp), Lars-Ingvar Sörenson (s), Ingrid Diesen (m), Hans Alsén (s), Kerstin Göthberg (c), Lennart Bladh (s), Stina Eliasson (c), Lars Ahlmark (m), Helge Klöver (s), Börje Stensson (fp) och Anne-Marie Gustafsson (c).

GOTAB Stockholm 1977